

УИЛЯМ САРОЯН МОЕТО ВЕРУЮ

Превод от английски: Нели Константинова, 1971

chitanka.info

На 15 октомври 1934 година бе публикувана първата ми книга „Дръзкият младеж на летящия трапец“. Годината 1934 не изглежда много далечна, но тъй или иначе, аз пиша вече от двайсет години. През тези години се случиха много неща, някои от които лично на мен.

Не съм изкарал и един долар по какъвто и да било начин, освен чрез писане. Писал съм къси разкази, пиеси, романи, есета, стихове, рецензии, различни коментари, писма до издатели, лична кореспонденция и песни.

Нито ред, написан от мен, не е бил по поръчка, договор или за пари, макар и да се окаже, че доста редове ми донесоха пари. Харесаше ли някой издател мой разказ, можеше да го откупи. Но ако поискаше от мен да съкратя някой пасаж, отказвах да го сторя. Пък и никой не го прави. Един издател си беше позволил волности с мой коледен разказ, а пък един автор на готварска книга, за която бях писал предговор, добави няколко реда с цел да ме изкара воин-патриот. Протестирах пред издателя и пред автора на готварската книга, но позора не успях да преодоляя. По време на Втората световна война не съм написал нито ред пропаганда, въпреки че неведнъж бях получавал предложения. Основното е, че от двайсет години аз съм американски писател, който е напълно свободен и независим.

Считам изтеклите двайсет години за първата половина от живота си на публикуван писател, а следните двайсет години ще бъдат втората половина. Тогава ще стана на шейсет и шест, което може да означава, че съм твърде стар, или пък обратното. Надявам се през втория период да бъда по-продуктивен в сравнение с първите двайсет години. В началото бе невъзможно да покрия с писане множеството неизплатени дългове, пък и непрекъснато се сдобивах с нови лични, морални и финансови отговорности.

Никога не съм бил подпомаган, никога не съм получавал пари, свързани по какъвто и да било начин с литературни награди и премии, нито съм приемал дарения или стипендии от разни организации. Година-две след издаването на първата ми книга, мои приятели ме склониха да си поставя кандидатурата за премия Гугенхайм. Противно на собствените си убеждения попълних както дойде един формуляр — по необходимост, ако не и най-съзнателно. Как можех да знам например какво искам да пиша? Невъзможно ми беше да го определя. Заявлението ми бе отхвърлено и отново можех да дишам свободно.

Затънал съм до шията в дългове. Възнамерявам да се измъкна от тях или чрез писане, или изобщо да не се измъкна. Нямам нито спестявания, нито акции или облигации, нито недвижими имоти, застраховки, банкови сметки, изобщо никаква частна собственост, която би могла да се обърне в пари, а те са полезни все пак. Бях принуден просто с пот на чело да си изкарвам хляба. Споменавам тези неща обективно, само като факти, а не за да събудя симпатия. Тя не ми е нужна.

Ако бях практичен по природа, по онова време вече щях да бъда, както се казва, финансово осигурен. Предполагам, че само по себе си това не е лошо, но предпочитам сигурност от друг вид. Предпочитам да приема истината, че трябва да работя, и да си вярвам, че мога.

Повечето пари, спечелени от писане, съм прахосал и не малко от тях на комар. Изглежда в природата ми е да прахосвам, това е. А и голяма част от тях съм раздал просто ей така. Изпитвам някакво неудобство, когато имам пари и все някак трябва да се отърва от тях. Струва ми се, че единственият ми стремеж е да бъда писател, продуктивен писател, а успехът в каквато и да било форма не ме интересува.

Възможността или задължението да трупам пари винаги ми се е струвало нещо страшно сложно, ако не и обидно. Все пак съчувствието ми към хората, които са в състояние да трупат пари, нито веднъж не се изчерпа, при все че те го правят, избягвайки данъците, впускат се в нови и изгодни области на бизнеса, като например влогове, недвижими имоти, разни открития — петрол, уран, правителствени договори, финансиране на пиеси, индустрия или търговия. Забележителната непочтеност на такива хора винаги ме е забавлявала, дори когато аз самия съм се оказвал в лагера на измамените.

Тъй например, когато бях в казармата, посред зима, а тогава в Охайо бе паднал голям сняг, едно много способно момче, невероятно богато и младо, и, разбира се, не войник, дойде със самолета от Ню Йорк, за да разговаря с мен за поправките, необходими в една моя пиеса, за която той ми бе броил аванс от хиляда долара. Посрещнах го тъй, както повеляваха военните устава, изслушах го, което ми отне доста време, а бих предпочел да запазя това време за себе си. Човекът приказваше ли приказваше, докато внезапно проумях, че онова, което той се мъчи, а не може да изрази, е следното: моята пиеса няма да

стане гвоздей на сезона и той е безпомощен, тъй като не знае как да постъпи с вече изплатените хиляда долара. Не ме изненада. Занесох в хотела му чек за хиляда долара и го оставих на рецепцията с кратка бележка. Щеше ми се да проверя прав ли съм в подозренията си. Прав бях. Имахме уговорена среща за следната вечер. Не се състоя. Той отлетя обратно за Ню Йорк с чека, осребри го и повече ни го чух, ни го видях. За мен лично не съществуваше нито юридическа, нито дори морална причина да върна хилядата долара. Просто ми беше противно да гледам, че се тревожи за една малка сума, а в същото време се прави на особено загрижен за моето изкуство.

Открих, че в една от най-големите филмови къщи на Холивуд, в резултат на блестящи счетоводни машинации, са ме измамили много хитро. Срегнах се със съответните чиновници и всичко се потвърди. Тогава се качих на автомобила си и се върнах в Сан Франциско. Години по-късно ме уведомиха, че поради грешка не съм получил почти нищо от предвидените по договора между пет и петнайсет хиляди долара. Така и не им се обадох. Фирмата и нейните шефове реализираха милионни печалби, усърдно и доходно подпомагайки правителството със създаването на мизерни пропагандни филмчета, и все пак бяха се намерили няколко чиновници, които единодушно решили да надхитрят автора на един сценарий, макар че за филма бяха предвидени милиони долари. Нямам никаква представа какво са сторили с тия пари, но съм сигурен в едно: колкото и хитри сметкаджии да са, положително са ги изразходвали на вятъра.

Преди първата си книга не пиех, но скоро след това стана ясно, че съм открил мъдростта на пиенето. Струва ми се, заслужава си да кажа няколко думи за това. В 1935 година, когато за пръв път посетих Европа, пиех умерено, но през следващите девет години, докато ме вземат в казармата, се наливах колкото си искам и често сядах на голо пиене от по девет-десет часа. Въпреки това рядко се напивах. Пиенето ми харесваше, беше приятно, защото можеш на висок глас да разговаряш с приятели — писатели, художници, скулптори, журналисти, с момичетата и жените, които познавахме в Сан Франциско.

За писателя пиенето с приятни компаньони може да бъде полезно, но все пак нека отправя едно кротко, а може би и излишно предупреждение: спирайте пиенето, когато усетите, че има опасност то

да се превърне в самоцел; ненужна е такава цел. Все ми се струва, че на маса с приятели съм стигнал до много неща — нали мнозина твърдят, че по същия начин научават много неща в съня си. Но онова, което може да се научи чрез пиенето, си има видима граница.

За какво от онова, което съм написал през последните двадесет години, съжалявам?

За нищо. За нито една дума.

Достатъчно ли съм писал?

Не. Никой писател не е писал достатъчно.

Можех ли да пиша другояче? Да кажем по-интелигентно?

Не.

Първо, всякога се старая, и то както аз разбирам старанието. Второ, струва ми се, че всичко е било доста интелигентно.

Тогаво какво бих могъл да кажа за тезата на някои критици и читатели, че писанията ми били нереалистични и сантиментални?

Какво ли? Мисля, че грешат. Не виждам да има нищо нереалистично в неща, които са верни. Що се отнася до собственото ми творчество, мисля, че то винаги е било дълбоко реалистично, ако не и дори излишно реалистично. Не смятам, че пиша и сантиментално, макар че да си човешко същество е вече достатъчно сантиментална история.

Пишейки тези редове, се намирам отново в Сан Франциско, където живеех, като излезе първата ми книга. Вече обиколих всички познати квартали на града да видя отново местата, където съм живял: Карл стрийт 348, Дивисадеро 1707, Сътър 2378, Натомас 123; и всички места, където съм работил, преди да излезе първият ми разказ, публикуван в официално списание: многобройните клонове на телеграфо-пощенската компания — на Маркит стрийт, в сградата на хотел Палас, на Пауъл стрийт, в театъра Голдън Гейт и на Бранън 405 близо до Трета улица.

На първите три места бях писарушка и телетипист, а на Бранън вече бях началник отдел. Винаги съм се гордеел с това, тъй като бях най-младият началник отдел в който и да било пощенски клон на Америка, само деветнайсетгодишен и без диплома за средно образование.

Вчера минах през пазара при Кристал-палас и посетих щанда, за който навремето карах картофи и домати, тъй наречения Фиоре

д'Италия.

Влязох в сградата на Шеста улица, където се намират канцелариите на погребалната компания „Кипарисова алея“. И там съм работил.

Заместник-директорът ме беше посрещнал с въпроса дали смятам да правя кариера за цял живот в „Кипарисова алея“. Бях му отговорил „Да, сър“. Едва след това ме назначиха. Напуснах месец по-късно, но от работата си там придобих полезен опит. Спомням си как пред коледните празници заместник-директорът горчиво се оплакваше, че тази година не избухнала грипна епидемия, та обемът на работата за декември в сравнение с предишната година се намалил с 22%. „Но нали в края на краищата всеки ще хване грип?“ — отбелязах аз. Заместник-директорът повдигна очилата си от върха на носа върху челото, за да ме изгледа още веднъж.

„Аз съм писател — обясних му — още непубликуван.“

Тогава ме помоли да прегледам рекламите, които бе съчинил за компанията: *Погребвайте само при нас. Срещу парите си получавате сума неща.*

Казах му, че е гениален.

По Ембаркадеро прескочих до складовете на Дод, точно срещу пристан 17, защото и там съм работил един месец. Неприятното в тая работа беше вечната игра на зарове с докерите през обедните почивки — играехме или в празните товарни вагони, или зад купчините дървен материал. В края на седмицата не отнасях нищо у дома, но затова пък се сприятелих с великия играч на зарове, наречен Тестения тумбак. В тези обедни часове там долу, до водата, слънцето грееше страшно приятно и като се шлях вчера там, стори ми се, че отново виждам огромния старец да обявява гръмогласно кой колко е хвърлил. Спомних си и това — видеше ли, че не залагам, той съвсем правилно допускаше, че току-що съм загубил всичко и тайно ми пъхаше в ръката един-два сребърни долара, та отново да вляза в играта.

Веднъж, след като три дни поред не бях играл, с надеждата в събота вечер да ми остане някой долар в джоба, Тумбака взе да пита де кого срещне: „Бе, къде се дяна онова абисинче?“

А аз си седях в склада на Дод, гризех си сандвича и четях Джек Лондон.

На Карл стрийт 348 в същия този ден, на тринайсети октомври, само че преди двайсет години, отворих изпратения ми от издателство „Рендъм хаус“ пакет и видях първата си книга. Неописуем миг! Толкова се развълнувах, че не успях и цигара да свия. На третия път сполучих, взех жадно да дърпам и изпускам дима и не откъсвах очи от страниния, почти невероятен предмет, произведение на изкуството и търговията. Каква книга, каква корица, каква титулна страница, какви думи, каква снимка! — сега стой пък гледай как ще ми налетят жените. Защото всъщност младият писател пише с очакването да го налетят красавици.

Уви, налитащите често не са толкова красиви. И това е една загадка, която и досега ме безпокои. Хубавите жени се хвърлят на тантурести дебелаци, собственици на дребни предприятия, хвърлят се на хирурзи, които непрестанно разказват за своите интересни случаи и постижения. Хвърлят се на млади мъже в черни ризи, с по пет копчета върху ръкавите на спортните си сака и без никаква видима издръжка, младежи, които с часове могат сладко-сладко да разказват снощните си нелепи похождения, така сякаш ще влязат с тях в историята.

Хубавите жени се въртят около всекиго, но не и около писателя.

Обикновените на вид, но умни жени понякога се завъртат и край писателите.

Обаче първата си книга, разбира се, не издадох само за да се завъртят хубавиците около мен. Далеч не за това.

Имах и намерението да революционизирам американската литература.

В началото на 30-те години думата революционизирам се радваше на голяма популярност и заедно с това внушаваше уважение, но днес само с помощта на специална анкета, организирана от мастит статистик, ще може да се измери успехът ми в революционизирането на американската литература. Да твърдя обаче, че моето писане не е имало никакъв ефект в американската литература, би било неточно. Бедата е там, че в по-голямата си част писанията ми влияеха на непризнати писатели, които си останаха непризнати, а да измериш такъв род влияние, се иска не само много въображение, но и дързост. Добрите писатели, върху които съм въздействал, бяха вече признати, някои от тях твърде отдавна, но истината е, че нещата ми наистина

повлияха на тяхното писане — подобрението можах да забележа почти незабавно.

Забелязах го не само в разказите, а и в романите, пиесите и дори в киното.

Кое в моите съчинения е било може би полезно за съчинителството въобще?

Свободата.

Мисля, че съм го показал: взимаш един писател и получаващ произведение, но писателят е от много по-голямо значение, отколкото произведението, додето разбира се, не престане да пише или не умре.

И тъй, щом вече си писател, няма защо да се тормозиш всеки път като седнеш да пишеш разказ, пиеса или роман.

Но защо ми се искаше да революционизирам американската литература?

Беше наложително. Защото не я харесвах.

А защо като писател не пожелах да се правя на голям? Нима не знаех, че не се ли правиш на голям, големите критици ще се боят да пишат за теб? Знаех. Отказах да се правя на голям, защото не се чувствах голям. Не чувствах, че трябва да се чувствам голям или дори известен, защото знаех, че е почти равносилно на това да се надуваш. Има писатели, които по начало са големи, известни или надуты, но това още не значи, че те са по начало велики или поне интересни.

Чисто и просто между големееенето и голямото писане не съществува никаква загадъчна връзка. Някои големи писатели се големият на голямо, но повечето от тях нямат основание. Те имат нещо друго.

Какво е туй другото?

Мисля, че това е страстта да се добереш до истината за човека, природата и изкуството, минавайки през всичко, да стигнеш до сърцевината на всяко нещо.

Каква е тази истина?

Тя се променя всекидневно, с всяка година. Промените могат да се измерят от десетилетие на десетилетие, а причината да са измерими е, че е имало писатели, както и разни други хора, обладани от страстта да измерват.

Да си свободен е просто задължението на нашето време — свободен от всичко ненужно и фалшиво, колкото и дълбоко да е

вкоренено в човешката природа. Но тази надежда за свобода, тази необходимост от свобода, нито за миг не означава, че човек трябва да изгуби всякакви задръжки. Тъкмо напротив, свободата, истинската свобода води живота и природата на човека все по-близо до реда, красотата, изяществото и значимостта — които естествено винаги би трябвало да могат да се коригират в подробностите си, да се ревизират, подобряват, пречистват, разширяват и задълбочават.

Културата навлиза в същността на човешкия живот. Въпреки това не навсякъде тя е добре дошла. За да стане малко по-добре дошла, към нея трябва да се прибави и хуморът, от който винаги се ражда хубавото. Човек не може да закичи човешката раса с лошо име, ако през това време не се усмихва. Прикачването на лоши прозвища може да е необходимо, а и самите те да са за времето си точни, но да не се усмихваш през това време е нелепост, унищожаваша ефекта, тъй като без хумор няма надежда, а човек не може да живее без надежда, както и без почва под нозете си.

Животът управлява света, безличния и свободен живот. Анонимният човек всеки ден разказва своята история с помощта на писателите — професионалисти и любители, но най-големият разказвач от всички е времето, промяната или смъртта. Но смъртта е не само наша съдба и наш враг. След рождението тя е най-щедрият ни дар, а след истината — най-щедрият ни приятел.

Сега съм в Сан Франциско по случай двайсетгодишнината от излизането на първата ми книга — началото на моя живот като писател, като сила в живота на своето време, като глаголстващ представител на своята анонимна особа и на всички ония, чиито възжелания са като моите — да живееш творчески, да живееш честно, никого да не наскърбяваш (доколкото това е възможно), да се радваш на тленността, да не се боиш нито от смъртта, нито от безсмъртието, да обичаш глупците и неудачниците много повече от мъдреците и светците (тъй като последните са далеч по-малко на брой), да вярваш, да се надяваш, да се трудиш и да вършиш всичко това с хумор.

Да казваш да и да не казваш не.

Имам ли съвети към неродения писател?

Нямам, защото всеки е роден писател, а писателят, който е писател, не се нуждае от съвет и не го търси.

Какво мога да кажа за различните курсове по писане в колежи и университети?

Безполезни, напълно безполезни.

Писателят е духовен анархист — такъв, какъвто в дъното на душата си е всеки човек. Той е недоволен от всички и от всичко. Писателят е най-добрият приятел на всеки човек и единственият верен неприятел — един добър и велик неприятел. Той нито върви с тълпите, нито вика заедно с тях. Писателят, който е писател, е бунтовник, който пред нищо не се спира, той не се съгласява не защото не е намерил нещо, с което си струва да се съгласиш. Той не би се съгласил и когато нещо си струва дори и наполовина да се съгласиш с него, не би се и полусъгласил. Той няма да почива и да спи, както почиват и спят останалите. Умре ли, вероятно ще умре, както умират и другите, но докле е жив, той е по-жив от всички останали, дори от останалите писатели. Писателят, който е писател, е също така и глупец. Няма в света друг човек, когото тъй лесно да принизиш, осмееш, отхвърлиш и оскърбиш. И точно така трябва и да бъде. Той е и малко луд, но е по-нормален от всички други, с най-добро духовно здраве, единственото духовно здраве, за което си струва да се тревожим — живото, творческо, уязвимо, доблестното и арогантно духовно здраве на свободния човек.

Аз съм писател, който е писател, такъв съм от двайсет години, надявам се и още двайсет да бъда такъв.

Ще остана, тъй както ще останат всички други. Никой спрямо никого не ще си послужи с експлозив. Като знае това, като вярва в това, писателят, който е писател, чертае планове, от време на време проверява здравето си и пише своите писания с все по-целенасочена интелигентност, хумор и обич. Гордея се с тези двайсет години, макар че никой не ми е дал медал. Гордея се, че съм писател и хич не ме е грижа с какво се гордеят другите.

Сан Франциско, 1954 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.